

Tür: Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 9 Kasım 2022

Gönderim Tarihi: 24 Ekim 2022

Yayımlanma Tarihi: 20 Aralık 2022

Atf Künyesi: AYDIN, Fatıma (2022), “Divan Şiirinin Yeşil Mücevherleri: Yeşim, Zebercet Ve Zümrüt”, **International Journal Of Turkish Academic Studies (TURAS)**, C. 3, S. 2, s. 126-139

“DİVAN ŞİİRİNİN YEŞİL MÜCEVHERLERİ: YEŞİM, ZEBERCET ve ZÜMRÜT”

Fatıma AYDIN¹

10.54566/turas.1193920

ÖZ

İnsanoğlu tarih boyunca zenginlik ve güzellik simgesi olarak değerli taşları kullanmışlardır. Bu taşların seçiminde etkili olan özelliklerden biri de rengidir. Bu çalışmada Divan şairlerinin yeşil renkli değerli taşları şiirlerinde nasıl kullandıkları incelenmektedir. Yeşil renk, Türklerin yaşamında önemli bir rol oynamaktadır. Bu renk, tazeliğin ve baharın rengi olarak görülmüştür. İslamiyet öncesi Türk inanışlarında İyilik tanrısı (Ülgen) ile yeşil renk arasında bağlantı kurulmuştur. İslamiyet’in kabulünden sonra yeşil renk, Türk toplumunda İslamiyet’in ve uhreviliğin sembolü hâline gelmiştir. Türkler yeşil rengi bayraklarda ve giysilerde tercih ettikleri gibi değerli taşlarda da tercih etmişlerdir. Divanlara baktığımızda yeşil renkli üç değerli taşın bahsedildiğini görürüz. Bunlar Doğu toplumlarının birçoğunda kutsal kabul edilen yeşim, zebercet

¹ Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, e-posta: faydin@osmaniye.edu.tr, ORCID 0000-0002-6245-4492

(peridot) ve zümrüttür. Divanlarda bu taşların o dönemde takı ve süslemelerde kullanılmış olduklarını görmekteyiz. Yeşil renkli taşlar, yüzüklerde, taht ve taşlarda veya mücevher kutusu gibi bazı eşyaların süslemelerinde kullanılmıştır. Baharda çimenlikler, bahçeler veya gül ağaçları yeşil renkleri ile yeşime, zebercede veya zümrüde benzetilmişlerdir. Bu taşlar hakkında ilginç inanışlara da divanlarda rastlanmıştır. Bu çalışmada taşlar ve taşların özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bu değerli taşların nerede çıkarıldıkları, taşlar hakkındaki inanışlar ve kullanım alanları incelenerek her biri örneklendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divan Şiiri, Yeşim, Zebercet, Zümrüt, Değerli Taşlar.

GREEN GEMS OF DIVAN POETRY: JADE, PERIDOT AND EMERALD

ABSTRACT

Throughout history, human beings have used gems as symbols of wealth and beauty. One of the features that affect the selection of these stones is the color. In this study, it is examined how Divan poets use green colored precious stones in their poems. The green color plays an important role in the life of the Turks. This color was seen as the color of freshness and spring. In pre-Islamic Turkish beliefs, a connection was established between the God of Goodness (Ülgen) and the color green. After the adoption of Islam, the color green has become the symbol of Islam in Turkish society. Turks preferred green color in flags and clothes as well as in precious stones. When we look at the Divans, we see that three green precious stones are mentioned. These are peridot, emerald and jade which is considered sacred in many Eastern societies. We see that these stones were used in jewelry and decorations in the Divans at that time. Green colored gems were used in rings, thrones and crowns, or to decorate some items such as jewelery boxes. In spring, lawns, gardens or rosewoods are likened to jade, peridot or emeralds with their green colours. Interesting beliefs about these stones were also found in the Divans. In this study, information is given about stones and their properties. Where these precious stones were mined, the beliefs about the stones and their usage areas were examined and each of them was exemplified.

Keywords: Divan Poetry, Jade, Peridot, Emerald, Gems.

GİRİŞ

Değerli taşlar yüzlerce yıldır insanoğlunun hayatında bulunmaktadır. Nadir bulunmaları, renkleri ve parıltıları ile bu taşlara değer atfedilmişlerdir. Tarih boyunca insanlar süslenmek veya maddî değeri nedeniyle bu taşlara sahip olmak istemişlerdir.

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

Bu değerli taşların tercih edilmesine etki eden faktörlerden biri de sahip oldukları renklerdir.

Türk toplulukları bazı renklere olumlu anlamları yüklemişlerdir. Türk kıyafetlerine bakıldığında sarı, kırmızı ve yeşil renkler ağırlıklıdır. Çinilerde de Turkuaz (Türk mavisi) rengi ile birlikte yeşil tonlarının kullanımı da dikkat çeker. Yeşil (yaş-ıl) kelimesi yaş kökünden gelmektedir. Doğanın ve sakinliğin rengi olan yeşil, Eski Türklerde doğu yönünü sembolize etmiştir.

Yeşil rengi hakkında birçok inanış vardır. Bahattin Ögel, Türk mitolojisinde iyilik tanrısı Ülgen'in Yaşıl (Yeşil) adlı bir oğlu olduğunu ve bu tanrının bitkilerin büyümesinden sorumlu olduğunu bildirmiştir (Ögel, 1995: 272). Kuran-ı Kerim'de özellikle bu renge oldukça fazla yer verilmiştir. Örneğin; Rahman/76, İnsan/21, En'âm 6/99, Yûsuf 12/43, Hâcc 22/63, Kehf 18/31, Yâsîn 36/80, İnsân 76/21 gibi ayetlerde bu renge yer verilmiştir (Okcu, 2007: 147). Mutasavvıflar da bu renge büyük önem vermişlerdir. Yeşil, mutasavvıflara göre olgunluk rengidir. Günümüzde hala tabut veya türbe örtüleri yeşildir. Hazreti Muhammet (sav) hakkındaki birçok rivayette yeşil bir kıyafetle tarif edilmektedir. Türk kültüründe yeşil renk İslamiyet ile bağdaştırılmıştır. Yeşil renk, cübbe, sarık, sanduka örtüleri, Kuran-ı kerim kapları ve hatta dinî kitap kapaklarında bugün bile karşımıza en çok çıkan renktir.

Birçok Türk devleti yeşil renkli bayrak ve sancaklar kullanmıştır. Yeşil renkli değerli taşlar olan yeşim, zümrüt ve zebercet (peridot) de Türk takı ve süslemelerinde kullanılan süs taşlarındandır. Bu taşlar, Divan şairlerinin şiirlerini de süslemektedir. Taşların renkleri, nasıl kullanıldıkları, bu taşlar hakkındaki inançlar şairlere de ilham olmuştur. Bu çalışmada, yeşim, zebercet ve zümrüt hakkında bilgi verilerek Divan şairlerince bu taşların nasıl ele alındıkları incelenmiştir. Aynı bağlamda birden fazla örnekle karşılaşıldığından bir sınırlandırılmaya gidilerek birer örnek verilmiştir.

DİVAN ŞİİRİNİN YEŞİL TAŞLARI:

1. Yeşim:

Güncel Türkçe Sözlük'te göre yeşim; *"Açık yeşil ve pembe renkli, kolay işlenen, değerli bir taş"* olarak verilmiştir (Güncel Türkçe Sözlük, Erişim tarihi: 06.08.2022). Farsça yeşim ve Arapça yeşb olarak adlandırılan bu taş Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir.

Yad/yada/cada gibi adlarla anılan efsanevi yağmur taşının da yeşim taşı olduğu sanılmaktadır (Tanyu, 1987: 45-80). Bu efsanevi taş sayesinde eski Türk hükümdarlarının hava olaylarını yönetebildiklerine inanılmaktadır. Hatta Göç Destanı'na göre bu taşı Çinlilerin hile ile almasından sonra kuraklık başlamış ve Türk

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

boyları göç etmeye mecbur kalmışlardır. Yada taşı Divan şairlerinin eserlerinde de anılmaktadır:

“O sâgar ki sihr eyler ađlatmada

Međer cevheri oldu seng-i yada

Atâi” (Onay, 2007: 410-411)

Asya kültüründe yeşim taşının özel bir yeri vardır. Çin’de yeşim taşının şifalı hatta sihirli özellikleri olduğuna inanılmaktadır. Ticaret hayatında bu taşın bereket getireceğine inanıldığından Çin’de ticarete başlamadan önce yeşim heykelciklere dokunmak uğurlu sayılmıştır. Bu taşın kişiyi koruduğuna ve şans getirdiğine inanılmıştır (Tusong, 2021, s. 1-10).

Orta Asya topraklarında kurulan Türk devletleri Çin ile yakın ilişkiler içinde olmuşlardır. Yeşim taşına Çinlilerin verdiği gibi bu dönemde Türklerde de kutsallık vermişlerdir. İslamiyet Öncesi Türk toplumlarında Gök-tanrı inancı hakimdir. Bir efsaneye göre Tengri/Gök-Tanrı, doğum ve ölümün tanrıçası olan Umay’a Batı Kunlun dağlarını bilgelikle hükmedişini ödüllendirmek için beyaz bir yeşim taşı hediye eder. Tanrıça Umay, taşın ona verdiği mutluluğu insanoğlu ile paylaşmaya karar verir. Bir ejderhayı ve bir kaplumbağayı bu taşı Hotan vadisinde bulunan suya atmaları için görevlendirir. Böylece bu nehri araştıran insanlar beyaz yeşim taşları bulurlar (Tusong, 2021: 14). Bir başka rivayete göre Türk hükümdarlarından Buđu Tegin’in rüyasına bir gece ak sakallı bir yaşlı girer ve ona fıstık veya kozalak şeklinde bir yeşim taşı gösterir. Ak sakallı Buđu Tegin’e Türklerin bu kuvvet dağını elinde tuttukça tüm dünyaya hâkim olacağını söyler. Yeşim taşından oluşan tılsımlı Kutludađ da uzun yıllar Türk kağanlıklarının gücünün kaynağı olarak görülmüştür (Tanyu, 1987: 38-80).

Yeşil, kırmızı, sarı, esmer, damarlı, beyaz gibi birçok rengi bulunan yeşimin en beğenilen renkleri yeşil ve beyaz olanlarıdır. Yeşim taşının nazardan ve büyüden koruduğuna, doğumu kolaylaştırdığına, yıldırımdan koruduğuna, veba ve mide rahatsızlıklarını engellediğine inanılmıştır. Yeşim taşından takılara ve süs eşyalarına sahip olmak bir statü göstergesi sayılmıştır.

Yeşim taşı Divan şairlerinin andıkları taşlar arasındadır. Aşığın değerli gözyaşları yeşime benzetilir:

“Ol la’l-i leb firâkına dür dişi yâdına

Oldı gözüm akık u yeşim dâne dânedür

Gelibolulu Sürurî” (Ünver, 2010: 397, G. 151/3)

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

Felek de yeşime benzetilir:

“Ey gönül feryâdı ko itdiklerin bulsa gerek

Yeşim-veş pür-intifâs ola felek bir gün olur

Hasmî “(Selçuk, 2007:167, T. 4/28)

Yeryüzünün yeşillenmesi de yeşim ile dolması olarak hayal edilmiştir:

“Her taraftan sökilüp bendi firâş-ı ebrüñ

Toldı yeşm-ile yine sahn-ı serây-ı dünyâ

Divane Rüşdî” (Şen, 2021: 184, K. 2/38)

2. Zebercet (Peridot):

Güncel Türkçe Sözlük’te zebercet *“Sarı renkte ve cam parlaklığında, doğal demir ve magnezyum silikat, krizolit”* olarak tanımlanmıştır (GTS, Erişim T: 07.08.2022). Peridot taşı olarak da bilinen bu taş için Devellioğlu, zümrütten daha açık yeşil ve zümrütten daha az değerli bir süs taşı olduğu bilgisini vermiştir (Devellioğlu, 2000:1173). Beyaz, sarı, açık mavi ve açık yeşil renklerinde olan bu taşın özellikle açık yeşil rengi beğenilmiştir.

Başlangıçta bu taşın zümrüt iken yeterli sıcaklığa ulaşmadığından renginin açık kaldığı düşünülmektedir. Bu taş oldukça nadir bulunmaktadır. Kızıldeniz’de Arapça adı Zabargat olan bir adada bu taşın madenleri bulunmaktadır (Dimililer, 1997: 53). Zebercet kelimesinin de bu adanın isminden gelmesi muhtemeldir. Kaliteli bir zebercet (peridot) taşının renginin sarı ile yeşil arasında lime renginde olması ve hafif parlak olması gerekir. Renk ne kadar kahverengine yaklaşırsa değeri de bir o kadar düşer. Uzun yıllar farklı kültürlerde bu taşın sahiplerine zenginlik getireceğine inanılmıştır (Dimililer, 1997: 54).

Zebercedin göz sağlığına faydalı olduğuna ve ezilip belli miktarlarda yenilirse cüzzam hastalığını tedavi edeceğine inanılmıştır.

Açık yeşil rengi nedeniyle Divan şairlerince çimenlikler, zebercede benzetilmiştir:

“Kân-ı zeberced-i çemeni zâr-i hâdken

Buldı çıkardı san’at ile ebr-i nev-bahar

Hâletî” (Kaya, 2003: 150, 174)

Taze yapraklar da renkleri ile zebercet taşına benzetilir:

“Tûde-i müşg ü zeberced bir yeşil yaprağadır

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

Mevt-i ahdardır eden kâşâne-i Rıdvânı sebz

Şeyh Gâlib" (Okçu, e-kitap: 311, G. 108/10)

Yeşillikler içinde çardaklar da bu taşa benzetilmiştir:

"Karîn olan şeref-i hidmetinle mihr-âsâ

Bu çartâk-ı zebercedde tâcdâr kalır

Nâilî" (İpekten, 1990: 26, G. 28/4)

Bugün de olduğu gibi geçmişte de değerli taşlar, birer güzellik ve zenginlik unsuru olarak takıları süslemişlerdir. Divanlarda zebercet taşının yüzük taşı olarak kullanıldığını görmekteyiz:

"Encüm degül sipihrede kim zer-i nâbla

Nakş oldı nâm-ı 'ışk niğîn-i zebercede

Celilî" (Nas, e-kitap: 324, G. 362/2)

Zebercet taşı yazı ile ilgili mazmunlarda da karşımıza çıkmaktadır. Bu taşın kağıtları parlatmak için kullanılan mührelerin yapımında da kullanıldığını şiirlerden anlamaktayız:

"Nakş eyleyen bu şemseyi sakf-ı zebercede

Ruhsâr u cebhen eylemiş evvel müsevvede

Karamanlı Sabûhî" (Bal, 2009: 286, G. 122/1)

Değerli taşlar, kıymetli eşyaların süslenmesinde de kullanılmıştır. Divanlarda zebercet taşından/ taşıyla süslenmiş tahtlardan bahsedilmektedir:

"Gül taht-ı zebercede giyip tâc-ı murassa'

Başına nisâr etti havâ lü'lü'-i lâlâ

Aşkî" (Onay, 2007: 335)

Zebercetten yapılmış veya bu taşla süslenmiş mücevher kutuları da şairlerin şiirlerini süslemektedir:

"Kufl açıp dürc-i zebercedden cevâhir dökdi kim

Hâk gencin eyleye gencîne-i cevher Güneş

Ahmet Paşa" (Özgeriş, 2016:317, K19-3)

Zebercetten kasırlar:

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

“Bu zeberced kasn tutmuş bir kebûd-i dûddur

Dü-be-beyn-i merdüm-i ‘arifde hod-bî-sûddur

Ali Handi” (Şenyurt, 2004: 167, G. 99/1)

Zebercetten kadeh:

“Geh sipihrüin zer koyar câm-ı zeberced-fâmına

Geh kapar gülşende zerrîn câmdan geöher güneş

Aşkî” (Pala, 1983: 168, K. 20/2)

Zebercet taşı Divanlarda diğer değerli taşlarla birlikte anılır. Özellikle gül tasvirlerinde kırmızı gül ile yeşil yaprakların tezaadını vurgulayarak kırmızı taşlarla bu yeşil renkli taş bir arada tasvir edilir:

“Gül-bün-i gül-zâr-ı devletsin ki devründe bugün

La’l ü yâkût u zeberced birle oynar kân-ı gül

Müniri” (Ersoy, 2010: 223, K. 22/56)

Yeşil dal üzerindeki goncanın açılması da Bir Osmanlı sipahisinin bayrak açmasına benzetilmiştir. Bu tasvirde hem gül dalı hem de askerin yeşil kıyafeti zebercet taşının rengi ile ilişkilendirilmiş olur:

“Döndi şâhî demrene gonca zeberced nîzede

Çekdi Osmânî sipâhîveş kızıl bayrak gül

Aşkî” (Pala, 1983: 196, 29/2)

Süvari tasvirinde zebercetten bahsedilmesi Yahya Nazım Divanı’nda tespit ettik. Fakat şair, bu sefer süvariye bir gûy u çevgan oyununda tasvir ederek süvarinin oynadığı topu (gûyu) zebercetten tasvir eder:

“O yektâ ‘âlem-ârâ şeh-süvâr-ı mülk-i lâhûtuñ

Felek çevgân-ı fermânında bir gûy-ı zeberceddir

Yahya Nazım” (Gümüş, 1992: 37, K. 2/8)

Sevgilinin hattı (ayva tüyleri) da zebercet olarak hayal edilmiştir:

“Hâtem olalı naqş-ı füşûşına ol dehen

Hatt-ı zeberced oldı leb-i la’li üzre fass

Sâdık” (Sunal, 2014: 394, K. 201/2)

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

Genellikle mavi renk ile anılan gökyüzü unsurlarının yeşil renkli bu taş ile de anıldığını görmekteyiz. Çarh, zebercet olarak resmedilmiştir:

“Kalem-i sun’-ı Hudâ ile yed-i kudretle

Zer ile çarh-ı zebercedde yazıldı dal

Yahya Bey” (Çavuşoğlu, 1977: 66, G. 17/3)

Gökyüzü de açık yeşil rengi ile beğenilen zebercet taşına benzetilmiştir:

“Subha dek tâk-ı zebercedde yanan kandilde

Zâhir olan şu’le-i sûz-ı nihânımdır benim

Ahmet Paşa” (Özgeriş, 2016: 322, G. 190/3)

3. Zümrüt:

Zümrüd veya zümürüd olarak Divanlarda anılan bu taş yeşil renkli, şeffaf ve parlaktır. Zümrüt taşının altın madeninden çıkarıldığına, bu taşta bakanın gözünün ferinin artacağına, yılanların ona bakınca kör olacağına ve bu taşın zehirlenmeleri tedavi edeceğine inanılmıştır.

Divan şairleri zümrüt taşını özellikle yeşil rengi ile anarlar. Baharda yeşeren çimenlikler zümrüt olarak tahayyül edilir:

“Kân-ı zümürüd-i çemeni zîr-i hâkden

Buldı çıkardı san’at ile ebr-i nev-bahâr

Hâletî” (Kaya, 2017: 150, K. 18/9)

Yeşil yapraklar da sıklıkla zümrüt olarak tasvir edilir:

“Döşense nat’-ı jengâri fezâ-yı sahn-ı gül-zâre

Zümürüd bergi eşcârün zemîne sâye-bân olsa

Râmî” (Hamami, 2001: 537, G. 25/4)

Gül ağacı da zümrüt bir sedir olarak tasvir edilmiştir:

“Güli çemende serîr-i zümürüdîn üzre

Selîm Hân-ı sipihr-âsitâna benzettüm

Bâkî “(Küçük, 1994: 309, G. 337/8)

Gül dalı da zümrütten yeşil bir tahttır:

“Zümürürd taht-ı sebz üzre Fehîmâ gonca-meşreb ol

Şarâb-ı lâle-gûn nûş et olur şâhâne gülşende

Fehîm (Üzgör, 1991: 646, K. 12/3)

Kuş yuvaları da Divanlarda zümrütten olarak hayal edilir:

Ey hoş ol dâm-ı mahabbet kim olur her dânesi

Reh-zen-i Sîmurg-ı zerrîn-per zümürürd-âşiyân

Hâletî” (Kaya, 2017: 246, G. 32/3)

Sevgilinin hattı (ayva tüyleri) de renk itibariyle zümrüt olarak anılır:

“Fikr-i la'lünle gam-ı hatt-ı zümürürd-fâmun

Döndürürler bu dil-i hâk-nihâdı kâna

Hâletî” (Kaya, 2017: 286, G. 15/4)

Zümrütten yapılan veya zümrütle süslenen birçok nesne de şiirlerde yer alır. Bunlar zümrüt tahtlar:

“Sakın aldanma şâhum bu serây-ı mihnet-âbâda

Zümürürd tahtı zerrîn tâcı hep korsın bu dünyâda

Hâletî” (Kaya, 2017: 95, G. 8/1)

Zümrüt kadehler:

“Misâl-i devr-i hâtem oldı meclis

Zümürürd câmı sâkînün ana fass

Şeyhülislam Yahyâ” (Ertem, 1995: 107, G. 28/1)

Zümrüt taçlar:

“Tac-ı zümürürdü görünür var ise meger

Bala-yı serde illere dud-ı kebudumuz

Bâkî” (Küçük 1994: 219, G. 18/3)

Zümrüt çadır:

“Hayme kıldı döşedi yine zümürürdden bisât

Taht-ı zerrîne çıka ya otura dârâ-yı gül

Muhibbî" (Yavuz&Yavuz, 2016: 829, G. 1963/3)

Zümrüt kasır:

"Cennetün sankim zümürrüd kasrıdur gilmân ile

Sebze-zâr-ı kûşe-i gül-şen senünle ey sanem

Müniri" (Ersoy, 2010: 183, K. 11 /26)

Zümrüt renkli veya zümrüt işlemeli giysiler:

"Mu'tedil oldı hevâlar irişüp fasl-ı bahâr

Egnine aldı zümürrüd câmesini kûhsâr

Muhibbî" (Yavuz&Yavuz, 2016: 520, G. 701/1)

Zümrüt takılar:

"Nev-'arûs-ı gonca takınmış zümürrüdden huliyy

Jâleler üstinde zeyn olmuş dürr-i yek-tâ gibi

İzzet Ali Paşa" (Aypay, 1986: 76, K. 4/3)

Zümrüt taşlı yüzük:

"Gâlib bahâr-ı hatda zümürrüd nigîn olur

Dest-i nigâh-ı hâhişe eşk-i çekîdemiz

Şeyh Gâlib" (Okçu, e-kitap: 312, G. 109/9)

Zümrüt tabak:

"Zümürrüd tabakla tolu nuql-ı mey

Adâ-yi çekâvek nevâhây-ı ney

Sâdık" (Sunal, 2014:609, T. B. 1/3)

Zümrüt kutu:

"Mâh-ı şevvâlüñ gice dürc-i zümürrüd-fâmını

Sîm-i miftâhile kıldı hâzin-i gerdûn fahh

Sâdık" (Sunal, 2014:697, Kt. 27/1)

Zümrüdün yılanları kör edeceğine dair bir inanış vardır. Birçok yılan türü de parlak yeşil renkli oluşu ile zümrüde benzer. Divan şairleri şiirlerinde bu inanışa da gönderme yapmışlardır:

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

“Felek ki ham-şüde bir mârdır zümürrüd-reng

Vücûdudur yine ol cân-gezâyı kûr edecek

Nâilî” (İpekten, 1990: 245, G. 28/3)

Zümrüt taşının sihirli bir yanı olduğuna inanıldığından bu taş üzerine yazılan tılsımların daha güçlü olduğu düşünülmüştür. Divan şairleri bu inanca da şiirlerinde yer vermişlerdir:

“Genc-i hüsnün hıfzına zülfün bir ejderhâ komuş

Hem zümrüdden tılsım itmiş hat-ı reyhân ana

Celilî” (Nas, 2018: 56, G. 1/4)

Zümrüt taşı diğer değerli taşlar ile sıklıkla beraber anılır:

“Her lü’lü kim düşer bu şebîhden zümürrüde

La’lüñçün aîndurur saña cez’am töken güher

Hidâyet Çelebi” (Sona, 2006:107, G. 56/2)

Yazı mazmunu içinde de zümrüt taşı anılır. Zümrüt levha:

“Lâleyi la’lin divât idüp zümürrüd levhaya

Yazdı müftî-i rabi’ hall-i mey gül-fâma hatt

Sâdık” (Sunal, 2014:417, G. 236/2)

Mavi renkli tasvirlerde yeşil renkli bu taşın da kullanıldığını görmekteyiz. Çarh, zümrüt renkli olarak tasvir edilir:

“Çıkma seyr-i sebze-zâra ey sehî serv-i revân

Çıkmasun çerh-i zümürrüd-fâma âhumdan duhân

Hâletî” (Kaya, 2017: 261, G. 123/1)

Gökyüzü de zümrüt renkli olarak anılır:

“Âsmânun gûşe-i bâm-ı zümürrüd-fâmına

Kadri tâvûsı çıkup gün gibi cevlân eylesün

Bâkî” (Küçük, 1994: 89, T. B. 7/2)

Su tasvirlerinde de zümrüde rastlıyoruz:

“Giryе etsem yâd-ı hattından erir sengîn dilân

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

Cûy olup âb-ı zümürriid zîr-i sünbüliden geçer

Şeyh Gâlib" (Okçu, e-kitap: 284, G. 61/6)

SONUÇ

Yeşil değerli taşlar olan yeşim, zebercet ve zümrüt Divan şairlerinin şiirlerini süslemektedir. Bu taşlar renkleri ile yeşil çimenliklere, bahçelere, yapraklara ve gül ağaçlarına benzetilmektedir. İlginç olarak yeşil renkli bu taşlar, daha çok mavi renkli olarak anılan gökyüzüne, feleğe ve çarha da benzetilmişlerdir. Eski Türkçede gök kelimesi mavi rengi olduğu gibi yeşil rengi de ifade etmektedir. Göğermek kelimesi yeşillenmek anlamına gelmektedir. Bunu göz önüne aldığımızda gök ile ilgili kelimeler ile yeşil renkli bu taşların kullanılması da anlamlı gelmektedir. Gözyaşı ve su kelimeleri de bu taşlarla birlikte anılmıştır. Yeşim, zebercet ve zümrüt taşları tarih boyunca süslenmek amacıyla takı ve süs eşyalarında kullanılmıştır. Divan şairleri de şiirlerinde bu taşlarla süslenmiş yüzüklerden, taht ve taçlardan bahsetmişlerdir. Şairler sevgilinin ayva tüylerini de bu taşlara benzetmektedir. Zümrüt taşına bakan yılanların kör olacağına ve bu taş üzerine yazılan tılsımların daha etkili olduğuna inanılmaktadır. Bu inançlara da divanlarda yer verilmiştir. Divan şiirleri üzerine yapılacak bu tür çalışmalar, geçmiş dönemdeki değer ve inançlara ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

- Aypay, Ali İrfan (1986), "İzzet Ali Paşa: Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânı ile Nigar-nâmesinin Tenkitli Metni", **Fırat Üniversitesi SBE**, (Doktora Tezi), Elâzığ.
- Bal, Esra (2019), "Karamanlı Sabûhî Divanı (İnceleme, Tenkitli Metin ve Dil İçi Çeviri)", **İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi**, (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Çavuşoğlu, Mehmed (1977). **Yahyâ Bey Divanı**. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay., İstanbul.
- Devellioğlu, Ferit (2000), **Osmanlıca Sözlük**, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Dimililer, Ceylan (1997), "Değerli Taşlar ve Takı Sanatındaki Yeri", **Marmara Üniversitesi SBE**, (Doktora Tezi), İstanbul.
- Ersoy, Ersen (2010), "II. Bayezit Devri şairlerinden Müniri, Hayatı, Eserleri ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)", **Marmara Üniversitesi SBE**, (Doktora Tezi), İstanbul.
- Ertem, Rekin (1995), **Şeyhülislâm Yahyâ Divanı**, Akçağ, Ankara.
- Gümüş, Nevin (1992). "Yahya Nazım Divanı I, İnceleme – Metin", **Erciyes Üniversitesi SBE**, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri.

Cilt/Volume 3, Sayı/Issue 2, 2022

Güncel Türkçe Sözlük, yeşim için www.sozluk.gov.tr Erişim tarihi: 06.08.2022

Zebercet için www.sozluk.gov.tr Erişim tarihi: 07.08.2022

Hamami, Erdal (2001), **Râmî Dîvânı**. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

İpekten, Haluk (1990), **Nâilî Divanı**, Akçağ, Ankara.

Kaya, Bayram Ali (2017), **Azmizâde Hâletî Dîvânı**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara.

Nas, Şevkiye Kazan (2018), **Celilî Dîvânı**, E-kitap:

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59375,celili-divanipdf.pdf?0> Erişim tarihi: 20.09.2022

Okcu, Abdülmecit (2007). "Kur'an'da Renkler". **Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, (28), 127-163.

Okçu, Naci (?), **Şeyh Galip Divanı**, E-kitap:

<https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/10654,metinpdf.pdf?0> Erişim tarihi: 20.09.2022

Onay, Ahmet T. (2007), **Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü**, (Haz. Cemal Kurnaz), Birleşik, Ankara.

Ögel, Bahaddin (1995), **Türk Mitolojisi II**, TTK Yay., Ankara.

Özgeriş, Mutlu M. (2016), "Değerli Taşlar Yönünden Ahmet Paşa Divanı", **Türkiyat Mecmuası**, 26(2), 307-324.

Pala, İskender (1983), "Aşkî, Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânı", **İstanbul Üniversitesi SBE**, (Doktora Tezi), İstanbul.

Selçuk, Engin (2007), "Hasmi Divanı (İnceleme-Metin)", **Selçuk Üniversitesi SBE**, (Doktora Tezi), Konya.

Sona, İbrahim (2006), "Hidâyet Çelebi ve Dîvânı", **Gazi Üniversitesi SBE**, (Yüksek Lisans Tezi), Ankara.

Sunal, Arif (2014), "Sâdık Dîvânı (İnceleme-Metin)", **Uludağ Üniversitesi SBE**, (Doktora Tezi), Bursa.

Şen, Yasin (2021), "Dîvâne Rüşdî Dîvânı (İnceleme-tenkitli metin-sözlük)", **Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü**, (Doktora Tezi), Ankara.

Şenyurt, Ayten (2004), "Ali Handî ve Dîvânı", **Marmara Üniversitesi SBE**, (Doktora Tezi), İstanbul.

Tanyu, Hikmet (1987), **Türklerde Taşla İlgili İnançlar**. Kültür ve Turizm Bakanlığı

Yay., Ankara.

Tsong, Shadahaiti (2021), “Çin’de Yeşim Taşı Kültürü ve Çince Deyimlerde Yeşim Taşı Kavramı”, **Erciyes Üniversitesi SBE**, (Yüksek Lisans Tezi), Kayseri.

Ünver, Niyazi (2010), “Gelibolulu Sürûrî ve Divanı”, **Gazi Üniversitesi SBE**, (Doktora Tezi), Ankara.

Üzgör, Tahir (1991), **Fehîm-i Kadîm Hayatı, Sanatı, Dîvân’ı ve Metnin Bugünkü Türkçesi**, AKM Yay., Ankara.

Yavuz, Kemal, & Yavuz, Orhan (2016), **Muhibbî Dîvânı Bütün Şiirleri**, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yay., İstanbul.